

บทที่ 6

วิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด

วิถีคิดเป็นกรอบแห่งการอ้างอิงหรือการให้ความหมายต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นปรากฏการณ์จากการกระทำของบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลย่อมมีวิถีคิดที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับว่าในขณะนั้นมีเหตุการณ์ใดเข้ามากระทบ และบุคคลนั้นได้มีการให้เหตุผลต่อรองกับตนเองอย่างไรแล้ว จึงเลือกวิธีการซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่แตกต่างกันนั่นเอง ในบทนี้จะกล่าวถึงวิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราดในด้านการประกอบอาชีพที่ได้จากการศึกษา ซึ่งจะนำเสนอผลการศึกษาเป็นลำดับต่อไปนี้

1. วิถีคิดที่เกิดจากบรรพบุรุษ
2. วิถีคิดที่เกิดจากความเชื่อ
3. วิถีคิดที่เกิดจากความเสี่ยง
4. วิถีคิดที่เกิดจากเทคโนโลยี
5. วิถีคิดที่เกิดจากความเกรงกลัวต่อบาป
6. วิถีคิดที่เกิดจากความต้องการความสะดวกสบาย
7. วิถีคิดที่เกิดจากความต้องการเงิน
8. วิถีคิดที่เกิดจากความไว้วางใจ

วิถีคิดที่เกิดจากบรรพบุรุษ

บรรพบุรุษเป็นบุคคลที่นับได้ว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อสมาชิกในครอบครัวในด้านต่าง ๆ แทบทุกด้าน เพราะบรรพบุรุษเป็นผู้ที่ให้การอบรมสั่งสอน และการเลี้ยงดูบุตรหลานตลอดระยะเวลาของการอยู่ร่วมกันภายในครัวเรือน บรรพบุรุษเป็นผู้ถ่ายทอดวิทยาการต่าง ๆ สู่บุตรหลานของตนตามวิถีทางของแต่ละบุคคล ซึ่งการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษนี้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ และส่งผลต่อวิถีคิดในด้านการประกอบอาชีพบางเรื่องของเกษตรกรซึ่งได้แก่การเลือกประกอบอาชีพซึ่งประชากรของบ้านท่าตะเภาส่วนใหญ่ เลือกที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือการทำนาเป็นหลัก โดยประชากรหรือเกษตรกรเหล่านี้ได้ชี้แจงเหตุผลที่เลือกประกอบอาชีพการทำนาว่าเป็นการเลือกที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นต้นตระกูลมาหลายชั่วอายุคนจนกระทั่งมาถึงยุคของตน บรรพบุรุษทำอาชีพนี้แล้วประสบผลสำเร็จจึงได้มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมา หากอาชีพการทำนาเป็นอาชีพที่มีความล้มเหลว ทำแล้วไม่เกิดผลดีก็ยังไม่

การสืบทอดมาถึงยุคของคุณ เมื่อเกษตรกรเหล่านี้ได้เลือกที่จะประกอบอาชีพทำนาตามแบบอย่างของบรรพบุรุษแล้ว ก็ค้นพบว่าการทำงานเป็นอาชีพที่ทำให้ตนมีความพอเพียง ไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือความเสียหายแต่อย่างใด กลับเป็นอาชีพที่ตนเองถนัดและมีความชำนาญมาก เนื่องจากว่าได้ลงมือปฏิบัติและได้รับการถ่ายทอดเทคนิควิธีการมาตั้งแต่อายุน้อยซึ่งเป็นการถูกปลูกฝังให้อยู่ในสายเลือดของเกษตรกรนั่นเอง

“ฉันเลือกที่จะทำนาตามพ่อแม่ เขาทำกันมานานแล้วตั้งแต่สมัยที่ฉันยังไม่เกิด เกิดมาก็เห็นที่บ้านทำนา คนในชุมชนนี้ก็ทำกันทั้งนั้น มีบางคนทำอย่างอื่นแต่น้อย ตอนเด็ก ๆ พ่อก็พาไปแล้ว...ไปที่นาไปช่วยเขาทำนา ทำไม่เป็นก็ดูเขา ทำทุกวัน ๆ ก็เคยชินทำได้เอง ตอนนี้นัดนัด ไม่อยากทำอย่างอื่น เราทำนาก็ดีแล้ว มีข้าวกิน พอกิน ก็ไม่เห็นจะเดือดร้อนอะไร ที่นาก็ของเราเหนื่อยหน่อยก็ทนเอา พ่อแม่เขาก็ทำกัน ถ้าไม่ดีเขาก็จะไม่ทำ เราก็งงไม่ทำ” (เกษตรกร อายุ 54 ปี, สัมภาษณ์)

“ฉันทำนามาแต่ตั้งแต่เดิมแล้ว ตั้งแต่ปู่ย่าตายาย ฉันปลูกข้าวเป็นก็เพราะตามเขาไปนาแรก ๆ ก็ทำแค่นิดหน่อย นานเข้าก็ทำจริงแล้วมันก็เป็นไปอย่างนั้นเอง” (เกษตรกรอายุ 72 ปี, สัมภาษณ์)

วิถีชีวิตที่เกิดจากความเชื่อ

ในสมัยอดีตเกษตรกรบ้านท่าตะเภามีความเชื่อและยึดมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพก็คือพิธีการไหว้พระแม่โพสพ พิธีนี้จะกระทำขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ข้าวกำลังตั้งท้อง โดยมีการนำผลไม้หรือของหวานจำนวน 9 อย่าง มาทำพิธีบวงสรวงที่บริเวณพื้นนาของคุณ โดยจุดธูป 9 ดอก ขอบมาและอธิษฐานให้พระแม่โพสพปกป้องรักษาตนเองให้ประสบผลสำเร็จในการทำนา ให้ได้ผลผลิตทั้งองงามและอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรเชื่อว่าถ้าทำพิธีนี้สำเร็จ ลู่วางไปได้ด้วยดีพระแม่โพสพจะคลบันดาลให้ข้าวในนาของตนเจริญงอกงาม มีผลผลิตที่มากเป็นที่น่าพอใจของตน ถ้าหากเกษตรกรคนใดไม่ทำพิธีจะทำให้ประสบกับความล้มเหลวในการทำนาจะพบแต่ปัญหาอุปสรรค ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ

“สมัยก่อน...เวลาที่ข้าวตั้งท้องนะ บ้านฉันก็ต้องเอาผลไม้หรือขนมหวานก็ได้รวมกันให้ได้ 9 อย่าง จุดธูป 9 ดอก ขอบมาลาโทษพระแม่โพสพ ขอให้ได้ข้าวมาก ให้ไม่เจอปัญหา ถ้าบ้านไหนไม่ยอมทำนะ ไม่ได้เลย ปู่ย่าก็จะว่า ข้าวที่ได้ก็น้อย มีแต่ปัญหา น้ำมากบ้าง หนูกินบ้าง โอ๊ย...เจ๊ง” (เกษตรกร อายุ 54 ปี, สัมภาษณ์)

“เมื่อก่อนตอนข้าวตั้งท้อง ต้องทำพิธีนะ เขาทำกันมานาน เอาผลไม้หรือของหวานก็ได้

เอาให้ครบ 9 อย่าง ไปไว้ที่นา จุฑรูปก็ 9 ดอกอีก ไปไหว้ขอให้ข้าวมาก ทำทุกปี...” (เกษตรกร อายุ 72 ปี, สัมภาษณ์)

ในยุคปัจจุบันกาลเวลาเปลี่ยนไป ความเชื่อเหล่านี้ก็ค่อย ๆ เลือนหายไปพร้อมกับ กาลเวลา ประเพณีที่เคยกระทำเหมือนแต่ก่อนเก่าไม่เหลือร่องรอยให้อนุชนรุ่นหลังได้สัมผัส วิถีคิดในเรื่องของความเชื่อเปลี่ยนแปลงไปในยุคของเทคโนโลยีและความสะดวกสบายนี้ เกษตรกรเชื่อว่าไม่จำเป็นต้องพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการเพิ่มผลผลิตอย่างเช่นในอดีตอีกแล้ว เพราะในปัจจุบันนี้มีวัสดุอุปกรณ์ที่ช่วยเพิ่มผลผลิตที่ทันสมัยที่สามารถเร่งการเจริญเติบโตของต้นข้าวให้งอกงามและออกรวงที่เหลืองอร่ามเต็มท้องทุ่งได้เช่นกัน ปัญหาในนาข้าวก็แก้ไขได้ไม่ยาก ไม่ต้องเสียเวลา หาซื้อง่ายและใช้สะดวก ประหยัดเวลาไม่เปลืองแรง หากยังคงทำตามประเพณีที่เคยกระทำอย่างเช่นในอดีตเกรงว่าจะทำให้เสียเวลาโดยใช้เหตุ

“ถ้าถามว่าสมัยนี้นะ...ไม่มีใครเขาทำแล้ว อย่างคิดว่าจะได้เห็นเลย สมัยนี้มีเครื่องมือ เครื่องมือ ยา ปุ๋ย อยากให้ข้าวออกรวงดีก็ใส่ปุ๋ย แมลงกินก็ใส่ยา คนที่นี่เขาชอบหาซื้อง่าย ใช้ง่าย ใช้ดี ได้ผลเหมือนกัน ไม่เสียเวลา ไม่เหนื่อยมาก ใครเขาก็ทำทั้งนั้น” (เกษตรกร อายุ 54 ปี, สัมภาษณ์)

“...แต่ตอนนี้ทำไม่ไหว ก็ให้ลูกให้หลานมันจัดการ มันบอกพ่อเสียเวลา อย่าทำเลย ฉันก็ไม่อยากว่ามัน มันไม่ทำก็ไม่ทำ ก็เลยไม่ได้ทำอย่างนั้นแล้ว” (เกษตรกรอายุ 72 ปี, สัมภาษณ์)

วิถีคิดที่เกิดจากความเลียง

ความเสี่ยงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีวิถีคิดที่แตกต่างกันออกไป และเลือกที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งบนพื้นฐานของสถานะความเสี่ยงในขณะนั้น ดังกรณีการเลือกชนิดของการทำนาในช่วงอดีตและปัจจุบันที่เกษตรกรมีการเลือกที่แตกต่างกันเพราะสาเหตุเกิดจากความกลัวที่จะเสี่ยงเกินไป และเสี่ยงที่จะกระทำเพราะผลที่ได้มาอาจจะคุ้มค่า โดยวิธีการการทำงานที่บ้านท่าตะเภา มี 2 วิธี คือ การทำนาดำและนาหว่าน ในสมัยก่อนเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีการเลือกที่จะทำนาดำมากกว่านาหว่านด้วยเหตุผลที่ว่าการทำนาดำได้ผลผลิตที่แน่นอนกว่านาหว่าน ถึงแม้ว่าการทำนาดำจะต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก แต่ในสมัยนั้นการทำนาเป็นเพียงเพื่อนำไว้บริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ไม่มีการแข่งขันกันผลิตเพื่อการค้า การที่จะขอแรงจากเพื่อนบ้านหรือผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้มาช่วยเหลือนั้นทำได้ง่ายและไม่ต้องมีการว่าจ้าง อาจจะตอบแทนด้วยการแบ่งสรรปันส่วนข้าวให้กับผู้ที่มาช่วยเหลือซึ่งก็เป็นเพียงปริมาณที่เล็กน้อยเท่านั้น หรืออาจจะไปช่วยเหลือเวลาที่เกษตรกรคนอื่นลงมือทำนาก็ได้ เพราะเกษตรกรบ้านท่าตะเภาจะทำนาในช่วงเวลาที่ไม่ตรงกันจึงมีเวลาที่จะหมุนเวียนกันไปช่วยเหลือแรงงานได้ ถ้าหากเกษตรกรเลือกทำนาหว่าน

จะเป็นการเสี่ยงเกินไป เพราะการทำนาหว่านได้ผลผลิตที่ไม่แน่นอน มากบ้างน้อยบ้าง ซึ่งการทำนาแบบนี้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน เกษตรกรจึงไม่เลือกทำ

“เมื่อก่อนก็ทำนาค้ำกันทั้งนั้น เพราะนาดำได้ข้าวมากกว่านาหว่าน เวลาจะดำนาหรือเกี่ยวข้าวทีก็จะมีคนอื่น ๆ มาช่วย ไม่ต้องจ้างเลย เราได้ข้าวมาก็แบ่งให้เขากินบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ บางทีก็ไปช่วยเขาทำบ้าง ที่นี้ทำนาไม่พร้อมกันเลยไปช่วยกันง่าย นาหว่านก็เคยทำ แต่มันแล้วแต่ดวงนะ บางทีก็ได้มากบางทีก็น้อย มีอยู่ปีนึงฉันทำนาหว่าน โอ้ย...ขาดทุนหมด ข้าวก็ขึ้นน้อยแล้วยังถูกหนูกิน ปลูกิน เลิกคิดว่า (เกษตรกร อายุ 45 ปี, สัมภาษณ์)

“ที่นี้เมื่อก่อนก็ทำกันแต่นาค้ำมันได้ผลดีกว่านาหว่านนะ แต่ต้องใช้คนมากหน่อยเราก็ช่วย ๆ กัน บอกต่อ ๆ กันว่าบ้านนี้จะปลูกข้าวนะทุกคนก็จะไปช่วยกัน แต่ละบ้านจะทำนาไม่ตรงกัน ก็เลยมีเวลาไปช่วยกัน...” (เกษตรกรอายุ 54 ปี, สัมภาษณ์)

แต่ในปัจจุบันวิถีคิดในการเลือกรูปแบบการทำนาได้เปลี่ยนแปลงไป เกษตรกรส่วนใหญ่เลือกที่จะทำนาหว่านแทนการทำนาค้ำเพราะยุคสมัยปัจจุบันนี้เป็นยุคที่มีกระแสทุนนิยมแพร่เข้ามา เกษตรกรเปลี่ยนแนวการผลิตแบบยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการค้า จากที่เคยทำการผลิตในทีนาเพียง 5 – 8 ไร่ ก็ขยายขนาดการผลิตให้กว้างออกไปเป็น 10 ไร่ขึ้นไป ในตอนนี้การที่จะขอแรงจากเพื่อนบ้านเหมือนเช่นแต่ก่อนทำได้ยากขึ้น เพราะเกษตรกรทุกคนต้องแข่งขันกันผลิต และหากจะเพิ่มแรงงานในการทำนอกจากสมาชิกในครอบครัวของตนแล้วก็ต้องไปจ้างบุคคลอื่นให้เข้ามาช่วยเพราะขณะนี้ไม่มีผู้ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปอยู่ในหมู่บ้านอยู่แล้ว ถึงแม้ว่านาดำจะได้ผลผลิตที่แน่นอนได้ปริมาณข้าวมาก แต่ถ้าถึงต้นทุนที่สูงขึ้นเพราะต้องมีการว่าจ้างเกษตรกรก็เลือกที่จะเสี่ยงเพราะในบางครั้งการทำนาหว่านก็ได้ผลผลิตที่มากได้เช่นกัน

“ถ้าถามว่าตอนนี้ทำนาแบบไหนหรือ ชาวนาส่วนใหญ่ก็จะเลือกทำนาหว่านเสียมากกว่าอย่างนั้นก็เลือกทำนาหว่าน ทำนาค้ำไม่ไหวแล้วตอนนี้ ใคร ๆ เขาก็แข่งกันทำ จะขอแรงเขาในตอนนี้ก็ยาก ไม่งั้นก็ต้องไปจ้างพวกที่รับจ้าง ถ้าจะทำกันเองในบ้านก็ทำไม่ไหว คนไม่พอ ถ้าทำแบบนี้กลัวว่าจะไม่คุ้ม ผู้เสี่ยงเอาดีกว่าทำนาหว่าน บางปีอาจจะได้ข้าวมาก เผลอ ๆ ได้มากกว่านาค้ำอีกนะ” (เกษตรกร อายุ 45 ปี, สัมภาษณ์)

“...แต่ตอนนี้ไม่ไหวแล้วทำนาค้ำ ต้องจ้างเขา ต้นทุนก็สูงขึ้นไปอีก ไม่คุ้มทุนหรอก เคยลองทำดูแต่ก็เลิกไป ผู้ทำนาหว่านดีกว่าได้มากได้น้อยก็ลองดู” (เกษตรกรอายุ 54 ปี, สัมภาษณ์)

“เมื่อก่อนใคร ๆ ก็ทำนาค้ำทั้งนั้น ก็ได้ผลแน่นอนกว่า ตอนนี้ไม่ค่อยมีใครทำนาค้ำ ถ้าจะต้องจ้างเขา มันคุ้มบ้างไม่คุ้มบ้าง ถ้าขึ้นดีก็คุ้ม ถ้านาล่มก็เจ๊ง ไหนจะค่าพันธุ์ข้าว ไหนจะค่าปุ๋ยอีก ตอนนี้ก็เลือกทำนาหว่านเอา เสี่ยงดู ดีกว่าต้องจ้างเขา” (เกษตรกรอายุ 42 ปี, สัมภาษณ์)

“บ้านฉันแต่ไหนแต่ไรก็ทำนาค้ามาตลอด ตอนนี่ก็อยากทำอย่างเดิมนะแต่บางทีก็รู้สึกไม่มีใครช่วยเหมือนแต่ก่อน ต้องจ้าง จ้างถูกก็ไม่ทำ ก็เลยทำนาหว่านเอา ไม่รู้ว่ามันจะดีหรือยังงี้ ก็คิดว่าดีกว่าจ้างนะ” (เกษตรกรอายุ 72 ปี, สัมภาษณ์)

วิถีคิดที่เกิดจากเทคโนโลยี

เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามามีอิทธิพลต่อคนในชุมชนบ้านท่าตะเภาในช่วงของการเปลี่ยนผ่าน แม้แต่เกษตรกรก็มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการประกอบอาชีพ โดยการนำเทคโนโลยีเข้าใช้ในการประกอบอาชีพนี้ส่งผลให้เกษตรกรเกิดการดูข้ามค่านิยมของการบริโภคเทคโนโลยีจนก่อให้เกิดวิถีคิดที่เปลี่ยนไปซึ่งเทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพล ดังในกรณีการเลือกใช้เครื่องมือในการทำนา ตั้งแต่สมัยดั้งเดิมจะมีการใช้แรงงานสัตว์ คือควายเป็นหลักเพราะในสมัยนั้นไม่มีเทคโนโลยีที่เข้ามาช่วยผ่อนแรง แต่สมัยปัจจุบันมีการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ที่เข้ามาช่วยผ่อนแรงของเกษตรกรมากมาย แต่เครื่องมือที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในขณะนี้ คือ รถไถนาแบบเดินตาม เกษตรกรทุกครัวเรือนได้ขายควายที่เคยเป็นคู่ทุกข์คู่ยากของครอบครัวตนไปและนำเงินไปซื้อควายเหล็กหรือรถไถนาแบบเดินตามแทน ด้วยเหตุผลที่ว่าถ้ายังคงใช้ควายในการทำนาจะทำให้ท้นเกษตรกรคนอื่น ๆ เพราะในขณะนี้ทุกครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการทํานาก็ไม่มีใครคิดที่จะใช้ควายอีกแล้ว ถึงแม้ว่าควายจะไม่เคยบ่น ไม่เคยก่อปัญหาที่ไม่อาจจะใช้งานแรงงานควายได้อีกจึงตัดสินใจขายควายไปแล้วนำเงินที่ได้ไปซื้อรถไถนา การที่จะเลี้ยงควายไว้เช่นเคยจะเป็นการเพิ่มภาระคือต้องเสียเวลาพาไปหาอาหารและต้องพากลับที่ฟักทุกวัน ควรจะเอาเวลาตรงนี้ไปเพิ่มผลผลิตในนาข้าวดีกว่า

“เมื่อก่อนก็ใช้ควายไถนากันทั้งนั้น มันยังไม่มีรถไถนาแบบสมัยนี้ ไม่มีทางเลือก แต่ตอนนี้มีอย่างอื่นที่ดีกว่าให้ใช้เราก็ใช้มัน รถไถนาใช้สบาย ไม่เหนือบาก ทำได้เร็วกว่าเดิม ถ้าใช้ควายนะไม่ทันกิน ไม่มีใครใช้แล้ว จริง ๆ ควายมันก็ดีไม่เคยบ่นเหมือนคน แต่ทำใจได้ก็รถไถนามันดีกว่า ขายไปซะ แม่บ้านว่า เอาไว้มันก็เสียเวลาเราต้องพาไปกินหญ้าต้องพากลับบ้าน เอาเวลาที่ว่ามาทำนาให้เยอะ ๆ ดีกว่า จะได้มีเงินมากขึ้น” (เกษตรกร อายุ 45 ปี, สัมภาษณ์)

“เมื่อก่อนก็ต้องใช้ควายนะ ก็มันไม่มีรถไถนา แต่ตอนนี้ก็ใช้รถไถนาแทน ควายก็ขายไป เอาเงินที่ได้ไปซื้อรถไถ คนที่นี่เขาเลิกใช้ควายแล้ว ไม่ทันกิน ถ้าเราแมวแต่ใช้ควาย พอดีแหละคนอื่นเขาไปถึงไหนแล้ว” (เกษตรกรอายุ 54 ปี, สัมภาษณ์)

“ใช้ควายทำนาตลอด แต่ตอนนี้ลูกหลานมันไม่เอาแล้ว มันช้า ก็เลยเลิกไป ขายทิ้งไปหมด ไม่เหลือ ตอนนี้ก็ใช้รถไถนาแทน ก็ดี มันไม่ช้าดี ทำได้ไม่ต้องพักเหนื่อยเหมือนควายนะ” (เกษตรกรอายุ 72 ปี, สัมภาษณ์)

วิถีคิดที่เกิดจากความเกรงกลัวต่อบาป

เกษตรกรบ้านท่าตะเภา มีการแบ่งรูปแบบในการทำนาเป็น 2 รูปแบบ คือ การทำเกษตรอินทรีย์ และการทำเกษตรเคมี เหตุที่มีการแบ่งเป็น 2 รูปแบบนี้ก็เนื่องจากว่าแต่ละกลุ่มมีวิถีคิดที่ไม่ตรงกัน กลุ่มเกษตรอินทรีย์มีความเชื่อในเรื่องของบาปกรรมกลัวว่าบาปกรรมจะตามทันและส่งผลย้อนกลับสู่คนในครอบครัว โดยเกษตรกรเชื่อว่าการกำจัดแมลงศัตรูพืชไม่จำเป็นต้องกระทำเองโดยใช้ยาฆ่าแมลงหรือกากชาเพราะสารเหล่านี้เป็นอันตรายทั้งต่อสุขภาพของเกษตรกรเองหากไม่มีการป้องกันและจัดการที่ดี และอาจจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภคหากมีสารตกค้างในข้าว การกำจัดแมลงศัตรูพืชโดยใช้วิธีให้ธรรมชาติจัดการกันเองก็เป็นวิธีที่มีมาโดยธรรมชาติซึ่งก็เป็นวิธีที่ดีอยู่แล้วไม่ควรทำลายสมดุลแห่งธรรมชาติ นอกจากนี้ยังไม่เป็นการสร้างบาปให้กับตนเองและครอบครัวอีกด้วย

“ลุงทำการเกษตรแบบชีวอินทรีย์ คือให้ธรรมชาติจัดการกันเอง ลุงไม่ฆ่ามัน ไม่ใช่สารเคมีทั้งสิ้น ลุงใช้ปุ๋ยชีวภาพ และมีการปลูกพืชตามคันนาเพื่อใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ แล้วยังปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อบำรุงรักษาดินอีกด้วย ลุงก็ทำของลุงอย่างนี้ ชาวบ้านก็หาว่าลุงบ้าแต่ลุงก็จะทำแบบนี้ต่อไปใช้ชาวบ้านได้เห็นในสิ่งที่ลุงทำ” (หมอดิน, สัมภาษณ์)

ในเรื่องของการบำรุงรักษาดินเกษตรกรกลุ่มนี้เลือกที่จะใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยพืชสดในการบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์แทนการใช้ปุ๋ยเคมี ลุงจึงเป็นผู้ที่ให้แนวความคิดเหล่านี้แก่เกษตรกรโดยปุ๋ยชีวภาพที่ใช้ในการบำรุงรักษาดินเป็นการนำมูลสัตว์ไปโปรยลงในพื้นที่นา ในขณะที่ไถนาปุ๋ยและดินจะมีการคลุกเคล้าผสมกัน ส่วนปุ๋ยพืชสดนั้นใช้วิธีการปลูกต้นถั่วในนาในยามที่หมดฤดูกาลของการทำนา เมื่อถึงฤดูกาลทำนาก็จะใช้วิธีไถกลบ เกษตรกรบางรายใช้หญ้าหรือใบไม้ เช่น ใบก้ามปู แทนการปลูกถั่ว เมื่อต้นข้าวเริ่มเจริญเติบโตเกษตรกรบางรายมีการนำปุ๋ยชีวภาพสำเร็จรูปมาโปรยในนาข้าวเป็นการบำรุงดินข้าวเพิ่มเติมเพื่อให้ข้าวออกรวงมากขึ้น เกษตรกรกลุ่มนี้เลือกที่จะดำเนินการตามแบบอย่างของหมอดินเพราะเชื่อว่าวิธีของหมอดินได้ผลผลิตที่เป็นที่พอใจและยังทำให้ดินไม่เสื่อมคุณภาพอีกด้วย

“หมอดินเขาแนะนำให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ไม่ให้ใช้สารเคมีมันจะทำให้ดินเสีย ผมว่าก็จริงอย่างที่เขาสอนนะ ผมก็เลยเชื่อเขา ถึงแม้ว่ามันจะได้ข้าวน้อยแต่มันก็ปลอดภัยดี ผมว่าคุ้มกว่ากันเยอะ และเราก็ไม่ทำบาปต่อสัตว์ด้วย” (เกษตรกรอายุ 45 ปี, สัมภาษณ์)

“หมอดินเขาก็แนะนำว่าให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพ เขาเรียกเกษตรอินทรีย์ ฉันทว่ามันก็ดีนะ ไม่เป็นอันตราย ใช้เมื่อไรก็ได้ คนอื่นเขาว่าแก้บาปปล่อยให้นารกไม่ฆ่าสัตว์ทิ้ง ฉันทว่าแกไม่บ้าหรอกลองทำตามเขาดูมันก็ไม่เห็นเสียหายอะไร ไม่ทำบาปก็ดี” (เกษตรกรอายุ 54 ปี, สัมภาษณ์)

วิถีคิดที่เกิดจากความต้องการความสะดวกสบาย

วิถีคิดที่เกิดจากความต้องการความสะดวกสบายนั้น เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ทำเกษตรกรรมแบบเกษตรเคมี เกษตรกรกลุ่มนี้ให้เหตุผลว่าในการกำจัดศัตรูพืชแบบกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ปล่อยให้ธรรมชาติจัดการกันเองเป็นการเสียเวลา กว่าจะทำให้ศัตรูพืชเหล่านั้นไม่มารบกวนต้นข้าวก็อาจจะสายเกินไป ต้นข้าวอาจจะถูกกัดกินจนขาดทุน ต้องอาศัยความใจเย็น ที่สำคัญการกำจัดหอยเชอรี่โดยใช้กากชา การฉีดยาฆ่าแมลงเป็นวิธีที่ง่าย สะดวกในการซื้อและการใช้ อีกทั้งยังได้ผลรวดเร็ว ถึงแม้ว่าจะเกิดผลกระทบที่ทำบาปก็ไม่เป็นไร เพราะศัตรูข้าวเหล่านั้นมารบกวนพวกตนก่อน

“ให้ศัตรูมันกินกันเองแบบนั้นไม่ไหวหรอก เสียเวลา กว่ามันจะกำจัดกันหมดเราจะถูกกำจัดมากกว่า ขึ้นทำอย่างนั้นคงขาดทุนแน่ อย่างหอยเชอรี่ก็เอากากชาโรย ฉีดยาฆ่าแมลงเดี๋ยวก็ตาย เห็นผลเดี๋ยวนั้น ซื้อง่าย ใช้ง่าย บาปเบอปะไรกันไม่บาปหรอกก็มันมากินของเราก่อนนี่ คิดอย่างนี้ก็สบายใจแล้ว ...หมอดินไม่ค่อยมีใครเชื่อหรอกเขาว่าแกบ้า” (เกษตรกร อายุ 42 ปี, สัมภาษณ์)

ในด้านการบำรุงรักษาดินนั้นเกษตรกรกลุ่มนี้ใช้ปุ๋ยเคมีในการเพิ่มผลผลิตเพียงอย่างเดียว ไม่มีการบำรุงรักษาแต่อย่างใด ถึงเวลาการทำนาถึงลงมือทำในทุกๆ ฤดูกาล ปัญหาที่ตามมาคือดินมีการเสื่อมคุณภาพมีความเป็นกรดสูง เกษตรกรกลุ่มนี้มีการใช้ปูนขาวในการลดปัญหานี้ โดยได้มีการสอบถามจากผู้รู้ และสังเกตจากเกษตรกรผู้อื่นที่ประสบปัญหาเดียวกัน เกษตรกรกลุ่มนี้ไม่มีความคิดที่จะปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อทำให้คุณภาพของดินดีขึ้นด้วยเหตุผลที่ว่า

“...ซึ่งก็ง่ายทำนะ ไร่แบบที่ต้องปลูกถั่ว ปลูกอย่างอื่นให้ดินดีขึ้นนะ เราทำนามาก็เหนื่อยแล้วอยากพักผ่อน เอาแรงไว้ทำนาช่วงต่อไป รู้อยู่แล้วดี เกษตรอำเภอเขาก็บอก แต่เอาไว้ก่อนตอนนี้ยังไม่มีปัญหาอะไรมาก ใช้ปูนขาวแก้ไปก่อนมันก็ใช้ได้เหมือนกัน และก็ง่ายกว่าด้วย” (เกษตรกร อายุ 35 ปี, สัมภาษณ์)

“ฉันใช้ปุ๋ยที่เขาขายที่ตลาดเป็นเม็ด ๆ นะ เมื่อก่อนก็ใช้ขี้วัว แต่ฉันว่าปุ๋ยเม็ดมันง่ายกว่าคนอื่น ๆ ก็ใช้กัน ในโทรทัศน์ก็โฆษณาเยอะแยะ ไม่เห็นเขาเป็นไรกัน” (เกษตรกรอายุ 72 ปี, สัมภาษณ์)

“ที่นาฉันหรือ...ใช้ปุ๋ยเคมี เห็นเขาประกาศทางวิทยุบ้างโทรทัศน์บ้าง ก็ใช้มานานแล้วนะ ไม่เห็นมีอะไร คนอื่น ๆ ก็ใช้กันเยอะแยะ ปุ๋ยชีวภาพหรือ...เขาก็มีนะที่ใช้กัน แต่น้อย หมอดินเขาสอน แต่มันไม่ค่อยสบาย เอาปุ๋ยเคมีนี้แหละดีแล้ว” (เกษตรกรอายุ 65 ปี, สัมภาษณ์)

วิถีคิดที่เกิดจากความต้องการเงิน

ในช่วงระยะของการเกิดเปลี่ยนแปลงในชุมชน ระบบทุนนิยมเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชน โดยคนในชุมชนมีการเปลี่ยนวิถีการผลิตแบบพอเพียงหรือยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อการค้าไม่เว้นแม้แต่กลุ่มอาชีพเกษตรกรกรรม ในยุคนี้เงินเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการผลิตให้ได้กำไรที่มาก เกษตรกรมีความเชื่อว่าการใช้ปุ๋ยในปริมาณมากจะทำให้ได้ผลผลิตมาก จึงมีการใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่สูงเกินมาตรฐานกำหนด และมีการใช้ยาปราบศัตรูพืชเพื่อให้ต้นข้าวไม่ถูกทำลาย ผลที่ตามมาคือการเกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เกษตรกรที่ทำการประกอบอาชีพใกล้กับบริเวณที่ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำเกิดความวิตกว่าการใช้สารเร่งการเจริญเติบโตของชาวประมงในบ่อเลี้ยงกุ้งจะมีผลทำให้ดินในบ่อเลี้ยงกุ้งเสื่อมคุณภาพ ในยุคนี้ทุกคนต่างก็มีการแข่งขันในการผลิตสูง จึงมีความเชื่อว่าถ้าใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืชในปริมาณมาก ๆ ก็จะทำให้ต้นข้าวเติบโตและให้ผลผลิตที่มาก ปัญหาดินที่เสื่อมคุณภาพจากบ่อเลี้ยงกุ้งก็ไม่มีผลต่อการผลิต

“ตอนนั้นใคร ๆ ก็อยากได้ข้าวมาก จะได้เงินไว้ใช้มาก ฉันเชื่อว่ายิ่งใส่ปุ๋ยมากก็ยิ่งดี ก็ใส่ใหญ่เลย พอดีที่คืนเราอยู่ติดกับนาทุ่งก็กลัวว่าดินจะแย่ เขาใส่สารเร่งโตให้กุ้ง ที่นี้ฉันก็เลยยิ่งใส่ปุ๋ยมากขึ้น ฉีดยามากขึ้น ความร้อนใจเราก็ตีขึ้น ไม่กลัวปัญหาจากนาทุ่งอีก” (เกษตรกร อายุ 42 ปี, สัมภาษณ์)

“ใคร ๆ ก็อยากได้ข้าวมาก จะได้ขายได้เงิน ที่นี้ก็ใส่ปุ๋ยเยอะกลัวว่ามันจะได้ข้าวน้อย บ่อกุ้งเขาก็ใส่ยาให้กุ้งโต ที่นาเราก็จะแย่ ถ้าไม่ใส่ปุ๋ยเดียวข้าวไม่โต” (เกษตรกรอายุ 72 ปี, สัมภาษณ์)

“...พวกเลี้ยงกุ้งเขารวยกัน เราก็อยากรวยบ้าง ก็เลยต้องดูแลข้าวเป็นพิเศษ ที่นาเราดินไม่ดี พวกเลี้ยงกุ้งเขาใส่ยาเร่งโต ถ้าเราไม่ใส่ปุ๋ย ข้าวของเราจะไม่ดี ฉีดยา ใส่ปุ๋ย ทำทุกอย่างก็อยากได้เงินนะ ทำไถ่ได้ ก็อยากให้มันดี” (เกษตรกรอายุ 35 ปี, สัมภาษณ์)

แต่ทว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนก็ได้เกิดขึ้น โดยเกิดความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มอาชีพประมงกับเกษตรกรตามมาจากวิถีคิดในการใช้ปุ๋ยเคมีในการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร ในช่วงฤดูฝนน้ำฝนได้พัดพาเอาน้ำในนาข้าวให้ไหลลงสู่บ่อเลี้ยงกุ้งและป่าชายเลนเป็นผลให้เกิดการตายของสัตว์น้ำขึ้น ทั้งในบ่อเลี้ยงกุ้งและป่าชายเลน ชาวประมงที่หาสัตว์น้ำในบริเวณป่าชายเลนก็ต้องออกเรือไปหาในที่ไกลขึ้นและได้สัตว์น้ำในปริมาณที่น้อยลงยังผลให้ชาวประมงเกิดความไม่พอใจต่อเกษตรกร ความบาดหมางระหว่างกลุ่มอาชีพทั้งสองเกิดขึ้น ณ จุดนี้

นอกจากนี้กระแสของเงินยังมีอิทธิพลต่อวิถีคิดในการขายผลผลิตของเกษตรกรด้วย โดยผลผลิตที่ได้จากการทำนา เกษตรกรส่วนใหญ่จะขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อตามเขตพื้นที่ โดยพ่อค้าเหล่านี้ได้ตกลงกันอย่างเป็นทางการในการเข้าซื้อผลผลิตจากเกษตรกร หากพ่อค้าคนใดไม่ถือปฏิบัติตามที่ตกลงกันก็จะเกิดปัญหาระหว่างกัน เกษตรกรเห็นว่าพ่อค้ามารับซื้อผลผลิตถึงที่ในช่วงฤดู

การเก็บเกี่ยว เกษตรกรไม่ต้องลำบากหาขนพาหนะนำข้าวไปขายให้กับโรงสีอำเภอเมืองซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองค่าขนส่ง และถ้าจะเก็บผลผลิตไว้ขายในช่วงที่ได้ราคาสูงก็กลัวว่าข้าวจะเกิดเชื้อราหนูจะกัดกินข้าวซึ่งทำให้ผลผลิตที่ตั้งใจมานะผลิตขึ้นมาเกิดความเสียหายจึงตัดสินใจขายให้กับพ่อค้าเหล่านี้ ถึงแม้ว่าพ่อค้าเหล่านี้จะให้ราคาเท่าไรก็ตาม

“ได้ข้าวมาก็ขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อถึงที่ เขาจะแบ่งเขตกันซื้อ คนนี้ซื้อได้เฉพาะที่นี้ คนนั้นซื้อได้ที่โน้นแบบนี้ จะแย่งกันซื้อในที่เดียวกันไม่ได้ เดียวทะเลาะกัน เกียข้าวแล้วส่วนใหญ่ก็ขายให้กับพ่อค้าพวกนี้ เขาให้เท่าไรก็ต้องเอา จะเก็บข้าวไว้ในยุ้งฉางรอราคาข้าวสูง ก็กลัวว่าจะยังทำให้ราคาคง ข้าวขึ้นรา หนูจะกัด เลขาจดึกว่า เขามาซื้อถึงที่สะดวกหรณะ ถ้าเอาไปขายเองที่โรงสีในเมื่อกี้เสียค่ารถอีกนะ” (เกษตรกร อายุ 54 ปี, สัมภาษณ์)

เกษตรกรบางรายก็เลือกที่จะเก็บผลผลิตไว้เพื่อรอขายให้กับพ่อค้าที่ให้ราคาสูงกว่าคนอื่น ๆ ด้วยเงินเป็นปัจจัยที่จำเป็นเกษตรกรจึงมีวิถีคิดที่เลือกขายผลผลิตให้กับพ่อค้าที่ให้ราคาสูงตามที่ตนเองพึงพอใจแม้ว่าการกระทำแบบนี้จะเสี่ยงต่อการเกิดความบาดหมางกันระหว่างพ่อค้า เพราะในบางครั้งพ่อค้าที่ให้ราคาสูงจะเป็นผู้ที่มิหน้าที่รับซื้อในพื้นที่เขตอื่น

“ฉันจะเลือกขายให้กับพ่อค้าที่ให้ราคาสูงอย่างที่ผมอยากได้ ไม่พอใจก็ไม่ขาย แต่เวลาขายต้องระวังนะ เพราะพ่อค้าบางคนจะให้ราคาดีห้ามมาซื้อข้าวที่พื้นที่นี้” (เกษตรกร อายุ 65 ปี, สัมภาษณ์)

“ใครให้ราคาสูงก็ขายให้คนนั้น เราทำมาหาบตาบ ก็ต้องเอาให้คุ้ม” (เกษตรกรอายุ 35 ปี, สัมภาษณ์)

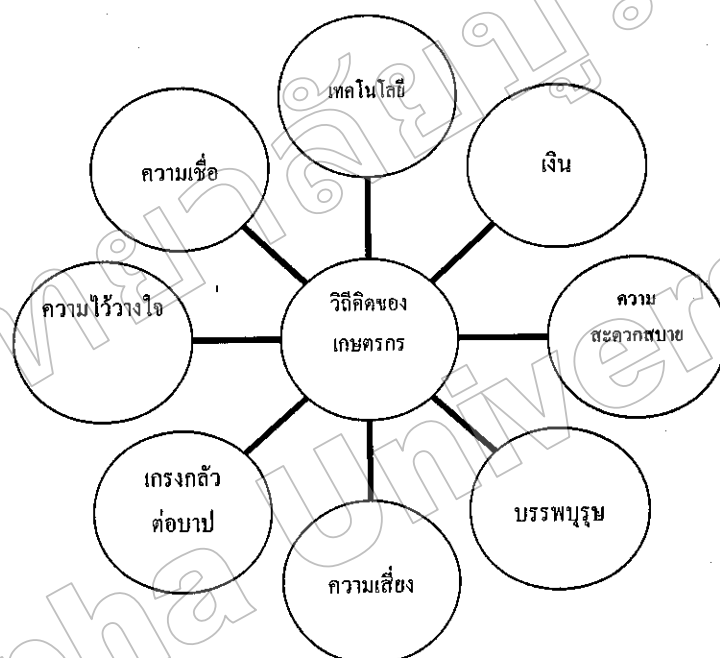
วิถีคิดที่เกิดจากความไว้วางใจ

สังคมของชุมชนบ้านท่าตะเภาเป็นสังคมระบบเครือญาติ ซึ่งคนในชุมชนล้วนแล้วแต่ให้ความไว้วางใจญาติพี่น้องของตนเอง ให้ความสำคัญกับหมู่เครือญาติและมิตรสหายมากกว่าคนอื่น ๆ ในชุมชน ซึ่งความไว้วางใจนี้ก่อให้เกิดวิถีคิดอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสิ่งที่สะท้อนให้เห็นวิถีคิดที่เกิดจากความไว้วางใจของเกษตรกรในชุมชน ดังในกรณีการขายผลผลิตของเกษตรกรบางรายที่มีญาติหรือเพื่อนที่เป็นพ่อค้ารับซื้อผลผลิต เกษตรกรเหล่านี้จะนำผลผลิตที่ได้ไปขายให้กับคนที่เป็ญาติ เป็นเพื่อนและคนรู้จักที่สนิทสนมกัน เนื่องจากว่าคนเหล่านี้เป็นคนที่เกษตรกรให้ความไว้วางใจด้วยความที่เห็นว่าเขาเหล่านั้นเป็นญาติมิตร รู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี เกษตรกรเชื่อว่าคนเหล่านี้ต้องมีความซื่อสัตย์ ไม่มีการคดโกงต่อตน ถึงแม้ว่าจะให้ราคาเท่าไรก็จะขายผลผลิตให้

“ฉันจะขายข้าวให้กับญาติกับเพื่อนที่สนิท ฉันว่าญาติกับเพื่อนเนี่ยมันไม่น่าโกง ถ้ามันจะโกงก็ช่างมัน ยังไงก็เป็นญาติเป็นเพื่อนกัน” (เกษตรกร อายุ 38 ปี, สัมภาษณ์)

“ข้าวที่ได้”ไม่ขายให้คนอื่น จะขายให้ก็ญาติกัน ...ไม่กลัวมันโกงหรอก เราก็ไว้ใจ ขายให้มาตั้งนานแล้ว” (เกษตรกรอายุ 72 ปี, สัมภาษณ์)

“ได้ข้าวมากก็เก็บไว้ให้ญาติ ให้คนที่สนิท เขาจะเอารถมาเอาที่บ้านเลย เราไม่ต้องขนขายให้ราคาเท่าไรก็เอา เห็นว่าเป็นญาติเป็นเพื่อนกันนี่นะ เอาเถอะ ช่วย ๆ กัน” (เกษตรกรอายุ 42 ปี, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 11 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีคิดของเกษตรกร